

The main attention is centred on the interdependency of the enclosed space of the room and the main character's inner space.

Keywords: locus, topos, chronotope, inner space, room space.

УДК 821.161.2–312.1

Куриленко І.А.,
кандидат філологічних наук,
Харківська державна академія культури

“МІСТО / СЕЛО” АБО “СВОЄ / ЧУЖЕ” ЯК ПРОВІДНІ БІНАРНІ ОПОЗИЦІЇ РОМАНУ “МІСТО” В. ПІДМОГИЛЬНОГО

Літературознавчі дослідження останніх років виявляють неабияку зацікавленість до проблеми урбанізації і з'ясування специфіки репрезентації феномена міста, що, за словами С. Павличко, є не просто темою, топосом чи типом пейзажу, а є “символом певного типу свідомості як автора, так і його героя” [4, 206]. Особливою увагою в даному контексті користується творчість В. Підмогильного, зокрема його роман “Місто” [1; 4; 9; 10]. У статті видається цілком доцільним простежити особливості осмислення В. Підмогильним бінарних опозицій “місто / село” або “своє / чуже” як провідних у творі, аналіз яких виявляє інтерес письменника до таких проблем, як перетворення сільської культури в міську та завоювання / оволодіння вчорашнім селянином “чужого” й ворожого міського простору. Такий погляд на текст ще не був предметом пильної уваги дослідників.

Розвиток вищеозначених бінарних опозицій починається буквально з перших рядків твору: “Здавалося, далі пливати нема куди. Спереду Дніпро мов спинився в несподіваній затоці, оточений праворуч, ліворуч і просто зелено-жовтими передосінніми берегами. Але пароплав раптом звернув, і довга спокійна смуга річки протяглася далі до ледве помітних пагорків на обрії” [5, 17]. Так на початку роману вибудовується певний символічний образ – образ ріки, який у контексті міфологічних уявлень людства трактується як своєрідна межа (кордон) між двома світами [6, 406], що втілені в даному випадку в образах села і міста або бінарними опозиціями “свій – чужий”. Зазначимо, що для Степана Радченка, головного героя роману, який прямує на пароплаві із села на навчання до Києва, образ ріки набуває перш за все ознаки відчуження, бо десь попереду, в “туманній далечині”, чекає на нього “чуже” незнайоме місто, в яке “він мусить <...> ввійти, щоб досягнути свою здавна викохану мрію” [5, 19] – отримати вищу освіту в інституті й повернутися назад до рідного села, щоб допомагати там поліпшувати духовний розвиток. Відчуження, як зазначає С. Фінкелстайн, – “явище суто психологічне, це внутрішній конфлікт, це неприязнь до чогось, що ніби перебуває поза людиною, але пов'язане з нею нерозривно, це перешкода, створена самою людиною для відмежування від світу, але вона не захищає людину” [8, 153]. У даному контексті стан відчуження, що характеризується емоційними хвилюваннями втрати, розлуки, зростає в міру віддалення героя від “свого” простору (села) та наближення до “чужого” (міста):

“Степан стояв коло поруччя на палубі, мимоволі пірнаючи очима в ту далечинь... Він почував у душі своїй невиразне хвилювання і млюсть, мов лишив у своєму селі... не тільки минуле, але й надії...” [5, 17–18]. Як стверджує А. Камю, людину, що позбувається ілюзій, надій і відчуває себе відчуженою від світу, охоплює почуття абсурду – суперечності між “буттям-у-собі” та “буттям-у-світі” [3, 26].

По дорозі до міста перед Степановими очима відкривається уся безмежність сільського (“свого”) простору: “Серпневе сонце стирало бруд з білих хаток, мережило чорні шляхи, що гналися в поле й зникали десь, посинівши, як річка. І здавалось, той зниклий шлях, з’єднавшись із небом у безмежній рівнині, другою галуззю вертався знову до села, несучи йому ввібраний простір. А третій шлях, скотившись до річки, брав до села свіжину Дніпра. Воно спало серед сонячного дня, і таємниця була в цьому сні серед стихій, що живили його своєю міццю” [5, 21]. Усвідомлення ж відсутності в міському (“чужому”) просторі цих природних об’єктів (квітучої землі, безмежного неба та свіжої води), що все життя давали герою відчуття небувалої легкості, розкутості та свободи, породжує в його душі відчуття відчуженості та абсурдності, а отже, суперечність між “буттям-у-собі” та “буттям-у-світі”.

Мотив відчуженості й абсурдності на початку твору фокусується навколо ще двох образів-символів, що привертають нашу увагу, – “розведений міст” і “пронизливий гук пароплава”. Загальновідомо, що міст у міфопоетичній традиції виступає перш за все як образ зв’язку між різними точками сакрального простору. У цьому сенсі міст є “ізофункціональним” щодо шляху, точніше, – найбільш складної його частини; він сприймається як певна імпровізація ще невідомого, не гарантованого шляху [7, 176]. У даному ж контексті міст є своєрідним символічним пунктом переходу головного героя з минулого в майбутнє, від одного світу (“свого”) до іншого (“чужого”). Так, наближаючись до “чужого” міста й залишаючи позаду “свої” рідні сільські береги, Радченко відчуває смертельну ворожість і небезпеку. Подібне конотаційне значення має й гук пароплава, що “озвався в Степановому серці болісною луною” і дав “останній сигнал його минулому”. Антитезою до цього “протяжного” крику пароплава є антикрик самого головного героя, тобто його внутрішній крик: “І коли свист раптом ущух, в душі його (Степана. – *І.К.*) стало тихо і мертво. Він відчув десь в глибині дурний натиск сліз, зовсім не відповідний до його віку й становища” [4, 20]. Єдине, що втішало героя – це те, що він не один переходить “кордон майбутнього” [5, 22], а разом із Надійкою, сільською дівчиною, яка також, як і він, їхала вчитися до великого міста, в них обох у кишенях були відрядження, а перед ними – нове життя. Надійка нагадувала Степану рідне село, природу, яку нещодавно покинув, у ній героя вабила нештучність, рідна його душі, тому вона сприймається як “своя” – та, що допоможе Степану адаптуватися в “чужому” місті. Та й саме ім’я її було “надією” – надією на перемогу.

Дуже яскравою символічною деталлю, що з’являється на шляху героя В. Підмогильного до міста, стає топос пляжу – піщаного острова серед Дніпра, де напівголі білі тіла “розцвітали бронзою в гарячій млюсті на піску”, подібно до загублених десь на нільських берегах дикунів. Така міська тілесна свобода сприймається

Степаном відчужено, агресивно (“З жиру це все” [5, 25]), можливо, якраз тому, що кодекс сільської моралі цю свободу якнайгостріше обмежує (“Видовисько голої, безглуздої юрби було глибоко неприємне йому” [5, 25]). Пляж, як цілком слушно зазначає В. Агеєва, не вписується в його поняття про “серйозних” людей і важливі справи, а асоціюється лише з “безпутством” паразитуючих міщан [1, 96].

Сам же топос міста, до якого потрапляє Степан, зійшовши з пароплава на берег, також сприймається як абсурдний, хаотичний простір, що прагне знищити людину, загрожує її особистісній автентичності. Герой спочатку виявляє свій страх перед тим практично незнаним “чужим” світом, в який йому довелося увійти. Навкруги себе він бачить тир, де стріляли з духових рушниць, ятки з морозивом, пивом та квасом, перекупок із булками, насінням; чує “свист” і “брязкіт” автобусів, рівне пихкання парових машин, голосіння обікраденої жінки, крик дітлахів тощо. Цей прискорений темп життя в місті видається Степану метушнею, в якій він губиться і яка його пантеличить. Відсутність же в оточуючому міському просторі тих знайомих із дитячих спогадів сільських пейзажів якраз і викликає в нього відчуття власної самотності, відчуженості, загубленості в безмежжі. Ці відчуття посилюються, коли Степан зупиняється перед вітриною книжкового магазину й серед купи книжок бачить лише одну читану: “Чудне враження справляла на нього ця маса томів, що серед них він побачив тільки одну читану книжку. В них немов зосередилося все те чуже, що мимоволі лякало його, всі небезпеки, що він мусив побороти в місті” [5, 26–27]. Як бачимо, герой перебуває у стані тривоги, що маніфестує конфліктність “буття-в-собі” та “буття-в-світі”, переживає загрозу наближення небезпеки, повної втрати автентичності своєї екзистенції. Тривога вносить дисгармонію в його внутрішній світ, викликаючи внутрішньоособистісні колізії. Так, перші картини міста, марковані автором як “дивні” й “чужі”, породжують у свідомості героя сумніви щодо правильності обраного шляху: “Ну, навіщо було сюди забиватись? Що буде далі, як він житиме? Він пропаде, він старцем вертатиме додому. Чом було не їхати до свого окружного міста на педкурси? До чого ці хлоп'ячі вигадки з інститутом і Києвом?” [5, 27]. Степан навіть завагався, чи не вертати йому на пристань, однак фразою “Я притомився з дороги” [5, 27] ніби позбувається своїх сумнівів та болісних роздумів, вважаючи себе “посланцем, що виконує надзвичайно важливе, тільки чуже доручення” [5, 27]. Прийняття такого рішення символізує собою подальший розвиток мотиву відчуження й абсурду, який дедалі більше пов'язується з психологічним станом героя. Будучи поселеним Лукою Гнідим у сараї, поруч із коровами, що ремиґали коло ясел (“як тварюка, як справжнє бидло!” [5, 29]), Степан продовжує усвідомлювати всю абсурдність свого існування, проймається ненавистю до всіх і кожного.

Відчуття відчуженості героя В. Підмогильний майстерно передає в момент мандрівки Степана Києвом. Ось момент, коли він уперше бачить Хрещатик уночі: “На цій широкій вулиці він здибався з містом віч-на-віч <...>. Його вуха чули невиразний гомін переплутаних слів, раптові вигуки, випадкову лайку і той гострий сміх, що, зринувши десь, котиться, здається, з вуст на вуста <...> / вся душа його

займалася нестримною ворожнечею до цього бездумного, сміючого потоку...” [5, 43–44]. Цей психологічний стан Радченка в чужому, ворожому просторі дещо увиразнюється образом “блудних вогників”, якими виявляються блиск ліхтарів, разки світляних вітрин, сяйво кінотеатрів. Цей образ, який звичайно символізує надію на отримання місця захисту [2, 147], в даному контексті є вираженням явної тривоги й небезпеки: “Вони (блискучі вогні. – *І.К.*) манять, але гублять. Вони світять, але сліплять” [5, 44].

Як бачимо, урбаністична проблематика в романі “Місто” В. Підмогильного реалізується на рівні центральних бінарних опозицій “місто / село” або “своє / чуже”, що розкриваються в основному через образ головного героя Степана Радченка. Письменник розмірковує над сутністю сільської людини, яка відчуває свою “закинутість” у “чужий” міський світ і свою покинутість у ньому, а також усвідомлює конфлікт із навколишнім середовищем. Два світи (“свій” і “чужий”), що співіснують у свідомості героя, постійно порівнюються, протиставляються, а отже, спричиняють складну психологічну “дуалістичність” його душі. Вважаємо, що виокремлення означених бінарних опозицій із сюжетної канви аналізованого твору дозволяє заглибитись у складний філософський підтекст, а отже довести екзистенціальне світобачення українського письменника.

Література

1. Агеєва В. П. Місто як об'єкт бажання / В. П. Агеєва // Агеєва В. Жіночий простір : феміністичний дискурс українського модернізму. – К. : Факт, 2003. – С. 93–100.
2. Бидерман Г. Енциклопедия символов ; пер. с нем. / общ. ред. и предис. И. С. Свинцицкой. – М. : Республика, 1996. – 335 с.
3. Камю А. Миф о Сизифе : эссе об абсурде / А. Камю // Камю А. Бунтующий человек. Философия. Политика. Искусство ; пер. с фр. – М. : Политиздат, 1990. – С. 23–100.
4. Павличко С. Д. Дискурс модернізму в українській літературі ХХ ст. / С. Д. Павличко. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К. : Либідь, 1999. – 447 с.
5. Підмогильний В. П. Місто / упоряд. тексту та передм. Г. Кудря / В. П. Підмогильний. – Харків : Ранок, 2003. – 256 с.
6. Славянская мифология : энциклопедический словарь / под ред. С. М. Толстой. – М. : Международные отношения, 2002. – 512 с.
7. Топоров В. Н. Мост / В. Н. Топоров // Мифы народов мира : энциклопедия : в 2-х т. / под ред. С. А. Токарева. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1994. – Т. 2 : К–Я. – С. 176–177.
8. Финкелстайн С. Экзистенциализм и проблема отчуждения в американской литературе / С. Финкелстайн. – М. : Прогресс, 1967. – 319 с.
9. Шерех Ю. В. Людина і люди / Ю. В. Шерех // Шерех Ю. Пороги і запоріжжя , література , мистецтво, ідеології : твори : у 3-х т. / упоряд. та приміт. Р. Корогодського. – Х. : Фоліо, 1998. – Т. 1. – С. 81–91.
10. Ярошевська Л. Проблема урбанізації та еволюції головного героя роману В. Підмогильного “Місто” / Л. Ярошевська // Південний архів : філологічні науки : зб. наук. пр. – Херсон : Айлант, 2000. – Вип. 9. – С. 86–89.

Анотація

Стаття присвячена аналізу одного з українських інтелектуальних романів 20-х рр. ХХ ст. – роману В. Підмогильного “Місто”. Змістова парадигма твору розкривається через аналіз

релевантних бінарних опозицій “місто / село”, або “свій / чужий”. Акцентуються такі аспекти, як “закинутість” селянина в “чужий” міський світ, зображення його життя із характерним відчуттям страху, самотності, відчуженості, абсурдності буття.

Ключові слова: урбаністична проблематика, бінарна опозиція, відчуження, абсурдність буття.

Анотация

Статья посвящена анализу одного из украинских интеллектуальных романов 20-х гг. XX века – романа В. Пидмогильного “Город”. Содержательная парадигма произведения раскрывается через анализ релевантных бинарных оппозиций “город / село”, или “свой / чужой”. Выделяются такие аспекты, как “заброшенность” селянина в “чужой” городской мир, изображение его жизни с характерными чувствами страха, одиночества, отчуждения, абсурдности бытия.

Ключевые слова: урбанистическая проблематика, бинарная оппозиция, отчуждение, абсурдность бытия.

Summary

The article is devoted to the analysis of one of the Ukrainian intellectual novels of the 1920s – of the “City” by V. Pidmogylny’s. The instructive paradigm of the work is revealed through analyzing the relevant binary oppositions of the “city / village”, or “own / alien”. Such aspects as “leaving” of the peasant in the “alien” municipal world, representation of the life with typical senses of fear, loneliness, solitude, absurd being.

Keywords: urbanism problem, binary opposition, solitude, absurd being.

МЕДІА

УДК 0.70:004

Великова С.И.,

главен асистент,

Шуменски университет “Еп. Константин Преславски”

(Шумен, България)

МЕДИЙНА ГРАМОТНОСТ И МЕДИИРАНЕ НА АУДИТОРИЯТА

Особено важен момент от инкорпорирането на интернет в индивидуализираните практики на общуване е откриването на перспектива за изграждане на медиирани образи на реалните хора. Интернет се превръща в мястото, където безпроблемно могат да циркулират медиираните публични репрезентации на отделната личност, където тя може да представи медиираното си аз; да постави проблемите, които я вълнуват като индивидуалност или като член на група, въпросите, на които търси отговор, или просто да се заяви като съществуваща. Конструирани на медиирани представи за себе си е основно за политиката на идентичността, а идентичностите се конструират чрез репрезентациите и то в публичните медии, а не извън тях [1; 2; 3; 4]. Чрез репрезентациите човекът става видим, легитимира се в публичното пространство, получава възможност обществото да се ангажира с неговия живот, права и